

JOSEPH HAYDN

31. 3. 1732 – 31. 5. 1809

Pojem klasicismus je v povědomí většiny posluchačů spojen se jmény Haydn – Mozart – Beethoven. Tito tři tvůrci představují vrchol epochy, která je charakterizována vyvážeností citu a rozumu, řádem, který umožnil rozvoj sonátové formy a projevil se v nových žánrech instrumentální hudby – symfonii, smyčcovém kvartetu, sonátě i koncertu.

Bez okázalých efektů, bez dramatických životních zvrátů prožil svůj píli a prací naplněný život Joseph Haydn většinou jako knížecí skladatel a kapelník. Byl vyrovnanou, cílevědomou osobností, spokojený ve svém postavení dvorního muzikanta, byl si vědom výhod plynoucích z tohoto postavení – volnosti pro svou tvorbu, možnosti experimentovat a okamžitého ověřování nových postupů. Byl jednodušší a skromnější než jeho dva slavní následovníci, pro svou dobrou a veselou povahu, která měla rysy velkorysosti, šlechtnosti a lidské dobroty se mu dostalo přívzviska „papá Haydn“.

Joseph Haydn se narodil 31. března 1732 v dolnorakouském městečku Rohrau jako druhé z dvanácti dětí v rodině kolářského mistra. Druhý syn Michael se stal také hudebníkem. Při domácím muzicírování vyšly velmi záhy najevo Haydnovy neobvyklé hudební vlohy (otec hrál na harfu a celá rodina zpívala). V osmi letech byl přijat jako člen sboru svatoštěpánského dómu ve Vídni. Zde se kromě zpěvu učil ovládat i řadu hudebních nástrojů. Se sboru musel odejít po ztrátě hlasu (mutaci).

Počátkem 50. let, po delší době hledání existence, se Haydn stává komorníkem a žákem tehdy proslulého italského operního skladatele N. Porpory. Postupně se seznámil s řadou významných osobností a později, téměř po deseti letech nachází pevnou existenci. Stal se kapelníkem hraběte Morzina, s nímž pobýval na jeho zámku v Dolní Lukavici u Plzně, kde přišel do přímého styku s českým folklórem. Zde vznikly jeho první kompozice, *1. symfonie* se jmenuje podle místa vzniku *Lukavická*.

Rozhodující pro Haydnův život se stalo setkání s nejbohatším uherským magnátem Paulem Antonem Esterházym. Ten mu nabídl místo 2. kapelníka. Haydn podepsal r. 1761 smlouvu a ve službách rodu zůstal celých 30 let. Pobýval na sídle Esterházyů v Eisenstadtu, později v nově postaveném zámku Esterháze (oba zámky stojí nedaleko od sebe jihovýchodně od Vídně, dnes mezi nimi probíhá rakousko-maďarská hranice). V roce 1766 byl Haydn povýšen na místo 1. kapelníka a stanul v čele orchestru, který postupně dosáhl až třiceti hráčů.

Jeho povinností bylo provozovat 2x týdně představení a koncerty. Služba u Esterházyů byla dlouhá, zábavná a plodná. Haydn komponoval hudbu všech druhů a žánrů, včetně známých 83 smyčcových kvartetů, 80 symfonií (k nejvýznamnějším náleží šest tzv. *Pařížských symfonií*), množství skladeb pro klavír a všechny opery. V Esterháze byly postaveny loutkové divadlo a opera, Haydnovy opery byly psány na oslavu zvláštních příležitostí jako sňatky, královské návštěvy a svátky. Kníže Mikuláš Esterházy, který po smrti svého bratra stanul v čele rodu, byl vášnivým hráčem na baryton, a proto početnou část z bohaté komorní tvorby tvoří skladby pro baryton, vytvořil jich 175 (baryton byl nástroj podobný dnešnímu violoncellu; jeho zvláštností jsou rezonanční struny uložené pod hmatníkem).

Kníže byl nejen osvíceným patronem umění, ale i důsledný a přísný chlebdárce – ráno se vždy musel Haydn hlásit pro úkoly, musel nosit předepsaný oděv, paruku, jedl u stolu s ostatními služebníky a hudebníky. Neznamená to však, že kníže si nebyl vědom mimořádnosti Haydna, který se těšil respektu a nebyl nikdy ponížným sluhou. Byl si vědom svého talentu i hodnoty, měl vysokou úroveň společenského vystupování a velké umělecké ambice. Palác byl na opuštěném místě, znamenalo to izolaci od vídeňského života, která se však ukázala pro Haydnovu tvorbu prospěšnou. Izolaci musíme chápat ve smyslu tehdejšího životního stylu, Haydn byl v každodenním styku se členy kapely, mezi nimiž byla řada vynikajících muzikantů, včetně početné skupiny muzikantů českého původu, kteří měnili své zaměstnavatele a přinášeli s sebou nové zkušenosti. Navštěvoval téměř každoročně v zimě Vídeň, kde přišel do kontaktu se všemi významnými muzikanty.

Po smrti knížete Mikuláše r. 1790 byla kapela rozpuštěna. Haydnovi zůstalo

jeho postavení knížecího skladatele (sice již pouze formálně) a dostával dále plat. Přesídlil do Vídně, ale ještě téhož roku přijal pozvání londýnského koncertního podnikatele J. P. Salomona a odjel 1. ledna 1791 do Londýna, aby zde řídil koncerty. Sklízel obrovské úspěchy a dostalo se mu mnohých ocenění, sám král složil poklonu jeho umění. Oxfordská univerzita mu udělila čestný doktorát, pro tuto příležitost věnoval svou symfonii č. 92 G dur, která se stala známá jako **Oxfordská**. Po dvou koncertních sezónách se Haydn v červnu 1792 vracel do Vídně přes Bonn, kde se setkal s mladým Beethovenem. Ten se stal na krátkou dobu ve Vídni Haydnovým žákem, byla to však spolupráce krátká a nesystematická, protože již v r. 1794 podnikl Haydn druhou cestu do Londýna, která trvala pouze jednu sezónu. Z londýnského pobytu vznikla skupina dvanácti **Londýnských symfonií** č. 93-104, které představují vrchol Haydnovy symfonické tvorby. Symfonie bývají označovány podle svých charakteristických vlastností nebo okolností vzniku – patří sem symfonie **S úderem kotlů** (podle hlasitého zvuku tympanu na konci hlavního motivu v pomalé větě), **Vojenská** (slavnostní vyznění a citát vojenského signálu v trubce), **Hodiny** (podle suchého, vyrovnaného rytmu, připomínajícího zvuk hodin).

V Rakousku se J. Haydn stal předmětem všeobecného uctívání. V r. 1800 zemřela jeho žena Maria Anna, bigotní hašteřivá žena, která neměla žádný vztah k hudbě. Manželství bylo bezdětné. Manželé žili většinu života odloučeně, Haydn si s ní dopisoval a posílal jí peníze, údajně on sám nikdy neotevřel žádný z jejích dopisů.

Další Haydnův život pokračoval ve službách Esterházyů. Ačkoliv měl dost času na tvůrčí práci, intenzita jeho tvorby není zdaleka tak objemná jako v předchozích letech. Také se jeho pozornost zaměřila k jiným žánrům, k duchovní a vokální hudbě; vytvořil 6 mší (př. **Nelsonmesse** (1798), **Thereienmesse** (1799) nebo **Harmoniemesse** (1802) a velká oratorní díla – **Sedm slov Vykupitelových** (1775), **Stvoření světa** (1798), **Roční doby** (1801).

Roku 1797 byl od dvora pověřen, aby složil hudbu pro vzácné příležitosti, tak vznikla skladba „**Gott erhalte Franz der Kaiser**“, která se stala rakouskou císařskou hymnou. Haydn použil tématu z 2. věty smyčcového kvartetu C dur, op. 76, který se stal známý jako „**Emperor**“ (Císařský). Po zrušení monarchie převzalo r. 1922 tuto

krásnou melodii do své hymny Německo.

Ze zdravotních důvodů rezignoval na post kapelníka u Esterházyů v r. 1802. Stáří prožil ve Vídni, kde se mu dostávalo poct celé hudební Evropy. Posledních sedm let již nekomponoval, prožíval život ve vyrovnanosti a pohodě, obklopen uznáním, úctou a obdivem. Joseph Haydn zemřel ve Vídni 31. března 1809 ve věku 77 let.

Jeho hudební odkaz je obdivuhodný. Napsal 104 symfonie, 16 ouvertur, 14 oper, 83 smyčcové kvartety, instrumentální koncerty pro housle, klavír, violoncello, trubku, množství komorní hudby (smyčcová tria, klavírní tria), klavírní sonáty, z vokální hudby 15 mší, oratoria, kantáty, písně a další skladby.

J. Haydn bývá označován jako tvůrce klasické formy symfonie a smyčcového kvartetu. Osud mu dopřál dlouhý věk i léta tvůrčí činnosti, během nichž mohl plně vyzrát. Jeho dílo zahrnuje prakticky všechny oblasti hudební tvorby. Jeho hudba je živá, melodická, přehledná a plná pohody, lákala k provádění ve své době, je vítaným repertoárem profesionálů stejně jako k ní sahají muzikanti při amatérském muzicírování. Stále přináší nevšední umělecké zážitky i dnešnímu posluchači.